

Sydvendt snit gennem grav DF, hvor øskenringen ses samme med lerkarskår. Pilen angiver lågstenen til urnen.

En fladmarksgrav i Fløjstrup bakker

Af SØREN DYRSKJØT – Fra Sønderhald Egnarkiv 1990

På et tidspunkt i 1989 ville nogle unge moto-cross interesserede anlægge en bane i de skønne Fløjstrup Bakker, Hørning sogn, tilhørende gårdejer Peter Søby, Fløjstrup.

Med en gummiged bearbejdede de et areal højest i bakkerne, der i mindst 40 år havde ligget udyrket hen beplantet med fyr og vildtvoksende gyvel. Beplantningen blev fjernet og et stort hul gravet. Bakke blev anlagt og til sidst lignede arealet et månelandskab. Benyttelsen til formålet kom dog aldrig i gang.

Da jeg på dette tidspunkt allerede var i bakkerne med prøvegravning på en tilstødende pløjemark, faldt det mig naturligt at rekognoscere i »månelandskabet«. Det viste sig, at jeg på få minutter kunne opsamle mængder af lerkarskår, kværnsten og knusesten.

Det var dog ikke overraskende, da den tidligere ejer i 1972 havde opsamlet skår på arealet ved siden af, og den gamle sogneberegning ved århundredeskiftet gav også nogle få oplysninger om en boplads fra romersk jernalder, der angives »at være ødelagt«. Det skulle dog visesig ikke at holde helt stik.

Jeg besluttede at redde hvad reddes kunne, da området jo skulle benyttes til motorrace i fremtiden. Med ejerens velvillige tilladelse indledte jeg i efteråret 1989 en prøvegravning på arealet.

Det blev hurtigt klart, at området indeholdt spændende arkæologiske værdier i form af bl.a. velbevarede hustomter, som lå beskyttet under et tykt lag flyvesand fra tidligere tiders sandflugt. Sandflugt er ikke altid af det onde.

Tæt ved vestenden af den gravede moto-cross-forhindring sås i overfladen en sodplet med håndscore sten, og jeg gik ud fra, at det sikkert var en af de sædvanlige fundtomme kogestensgruber, som har det med at dukke op alle steder, og som er vanskelige at datere.

Jeg åbnede et mindre felt for at undersøge fænomenet, og det må siges, at jeg blev overrasket. Feltets størrelse måtte udvides til ca. 3 x 5 m, da der viste sig et stentæppe af håndstore sten i samme niveau. Mellem stenene sås 3 sodfarvede pletter, som alle havde en noget større, flad sten centralt beliggende. I sodpletternes overflade sås partikler af brændte ben, og diagnosen var næsten stillet; det måtte være en gravplads med brandgrave!

Altså en fladmarksgrav tæt op til hustomter. Disse grave er godt kendte i Randers Kulturhistoriske Museums område fra bl.a. Ring ved Ø. Alling (note 1) og Virring (note 2).

Efter dokumentation af stentæppet (fotos og tegning) blev stentæppet fjernet og tilbage i overfladen var de 3 brandpletter med centralstenene. Gravene betegnes for nemheds skyld hhv. DF, DG og EF.

Gravenes diameter i overfladen svinger mellem 20 - 40 cm. Grav DF og DG blev snittet i et vestvendt snit ved anlæggelse af en nord-sydgående profilgrøft gennem brandpletterne. I grav DG fremkom nogle få lerkarskår og lidt brændte ben, ellers ingen daterbare oldsager.

I grav DF fremkom i den sydlige del en smuk bronze-øskering 55 mm i diameter og 5 mm godstykkelse, med fastsiddende øsken med form som en kongekrone uden kors. Øskeringen har muligvis været benyttet som bæltespænde (Brøndsted: Danmarks Old tid) og var brude i 2 stykker, men i øvrigt i god stand. (note 3).

I øvrigt indeholdt grav DF ret store mængder lerkarskår til flere forskellige kar, og en stor pose brændte ben.

Under gravningen af profilgrøften stødte jeg mellem gravene på nogle sten umiddelbart under overfladen. Det viste sig, at stenene var stablet op som en silo, og i toppen lå en næsten cirkulær flad sten.

Det var en urnegrav - PT - med en lerurne nedsat i en grube i jorden og ompakket med sten. Gruben var gravet et godt stykke ned i undergrunden, der var gult sand under et 20-30 cm tykt koksgråt kulturlag. I grubens bund havde man hældt resterne fra ligbålet i form af sod, trækul og benpartikler. Urnen blev herefter stillet ned oven i bålresterne og derefter pakket med sten. Øverst blev urnen lukket med den flade sten.

Urne efter at stenpakningen er fjernet, bemærk gruben under urnen.

Urnen, der i øvrigt stod i læ på østsiden af en kæmpe marksten blev befriet for stenpakningen og taget op i præparat til senere udgravning indendørs.

Urnen var fremstillet af brændt Jer. Den er 24 cm høj, og største bredde er 20,2 cm kun 6,8 cm over standfladen. Raddiameter 11,5 cm. Formen er nærmest S-formet og med let-glattet overflade. Den var helt uden ornamentik. Den dateres til slutningen af yngre bronzealder eller tidlig før romersk jernalder (ca.500 f.kr.) (note 4). Urnen blev på KHM røntgenfotoferet for at fastslå, om den indeholdt metalliske eller mineralske oldsager. Her efter blev urnen forsigtigt tømt.

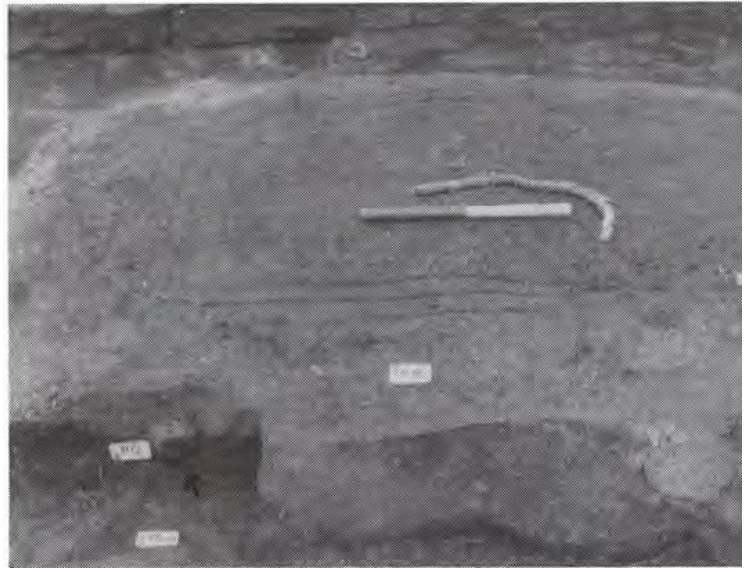
Øverst i urnen lå en lerkop med afslået hank og konisk form, og umiddelbart under koppen lå de brændte ben pakket helt til bunden – i alt blev optaget over 1,5 kg ben. Ud over koppen, indeholdt urnen ingen oldsager, som havde kunnet datere urnen nærmere.

Grav EF indeholdt kun lidt lerkarskår og brændte ben - ingen daterbare oldsager. Som »gravsten« var øverst i brandpletten lagt en kværnsten, en såkaldt løber. Altså har den døde fået lidt af »køkkengrejet« med sig på hvilestedet.

Undersøgelserne af gravpladsen er ikke endelig afsluttet. Ud af denne artikel kan man lede, at vore fortidsminder let kan blive offer for den moderne maskinkraft.

Noter:

1. Se Årsbøger 1966 side36 af Jørgen Jensen - undersøgt i 1988
2. Se Kulturhistorisk Museum j.nr. 123/88, Råballegård, Virring, Hørning Sogn, Århus Amt
3. Broholm: Danske Oldsager, Yngre Bronzealder nr. 303 »Foreligger i få grav- og depotfund fra bronzealderen, men bliver mere almindelig i Keltisk Jernalder (før romersk jernalder) - C.J. Becker: op.cit. s. 251 og Brøndsted Danmarks Oldtid III, side 19
4. Brøndsted Danmarks Oldtid II side196 ff

En ornamenteret arne - et sjældent syn i Østjylland

Af SØREN DYRSKJØT – Fra Sønderhald Egnsarkiv 1990

Under mine prøvegravninger i Fløjstrup Bakker, Hørning sogn, Sønderhald Herred, tilhørende Peter Søby, Fløjstrup, stødte jeg i 1988 på et brandlag under pløjelaget, hvor ejeren ved sin efterårspløjning havde ladet ploven gå lidt dybere end sædvanligt, hvilket resulterede i sort trækulsholdigt fyld i overfladen. (note 1). Da et felt var blevet åbnet, konstateredes, at der under et par cm, tykt trækulsagtigt lag lå et hårdt brændt lerlag, som ved nærmere eftersyn viste sig at være ornamenteret med parallelle furer, og da der var et hjørne på blev det klart, at det måtte være et ornamenteret ildsted, en arne. (note 2).

Disse ornamenterede arnesteder er mest fremherskende i Vestjylland, Thy og Vendsyssel. Kulturhistorisk Museum (KH M) blev tilkaldt og overtog den videre undersøgelse på stedet, da et sådant fænomen ikke var kendt i museets område.

Det viste sig senere, at arnen var meget beskadiget af plovens hæl, og at den var umulig at sikre ved optagning i præparat (bygge en kasse omkring den og hjemtage den hel til museet).

Arnen er beliggende i en brandtomt fra romerskjernalders tidlige periode og er efter arkæologernes mening usædvanlig velbevaret. Tomten er ca. 15 m lang og 5 m bred beliggende øst-vest med beboelse i vestenden og stald med båseseadskillelser til kreaturer og heste i østenden. En almindelig byggeform i oldtiden omkring Kristi fødsel. (note 3).

I efteråret 1989 blev der anlagt en moto-cross-bane på den tilstødende, nu til voksede, mark og naturligvis tiltrak den min opmærksomhed.

Udgravningsfeltet set fra vest. Bemærk syldstenene. Amen blev fundet ved pilen.

Under rekognosceringen opsamledes store mængder lerkarskår, hvorfor jeg besluttede at foretage nogle sonderinger med ejerens velvillige tilladelse. I den sydlige del af området åbnedes et felt på ca. 20 X 8 m, og i undergrunden fremkom temmelig sikre spor efter en velbevaret hustomt med lergulv og stensyld på langsiderne. Efter skårmaterialiet at dømme skal vi blive i tidlig romerskjernalder.

En mere detaljeret beretning om undersøgelse af hustomten vil følge i en kommende udgave af dette skrift.

Ret tidligt i mine undersøgelser havde jeg forestillet mig, at det at udgrave et oltidshus var ligetil: der skal være et antal parvis stillede tagbærende stolper, langs væggene en tæt række stolpespor og i den ene ende af huset et ildsted - en arne. Hertil nogle båsædskillelser til dyrene og helst nogle redskaber som fx. vævevægte, knuses ten og kværnsten, samt nogle lerkar. Men så let gik det nu ikke. Tingene ville simpelthen ikke komme i den rigtige rækkefølge. Der var dog et lergulv øverst at gå efter, men det var dækket af et lag fygesand. Gulvet bugtede sig, så man skulle tro, at der havde været et mindre jordskælv i

bakkerne. Stolpehullerne ville ikke komme der, hvor jeg ville have dem. De dukkede op alle andre steder og det i hobetal. Det blev klart, at der var tale om flere byggefaser oven på hinanden.

Og arnestedet, hvorfor ville det ikke komme i vestenden, hvor et sådant skal være?

Flere gange stødte jeg på fyldskifter, som blev tolket som mulige ildsteder, men nej. Og hvor var båseadskillelserne i østenden?

Idet jeg efterhånden gravede mig hen mod østenden kom svaret. En dejlig solbeskinnet dag skete underet. En smuk ornamenteret arne lå blotlagt for minefødder. I østenden! Altså tilsyneladende ingen stald i dette hus. Arnen er 160 x 110 cm i flademål beliggende øst-vest og ornamenteret med omløbende furer i kanten parallelt to og to. I midterfeltet varder et bånd med hesteskoformede figurer trykket med snoet tråd ned i lerpladen. Feltet helt centralt var uden ornamentik.

Under blotlæggelsen af arnen fik jeg den fornemmelse, der gør amatørarkæologi så særpræget, en fornemmelse af, hvordan det må have været i oldtiden at have siddet omkring arnen, som utvivlsomt har været et meget centralt opholdssted i husene om aftenen, mens bålet knitrede under et ophængt lerkar med noget spiseligt. De sidste rester afbrændte ben lå endnu tilbage på arnen, og omkring arnen lå knuste lerkar som vidner om små huslige uheld. Noget tyder på, at arnen (kld. NN) er anlagt direkte ovenpå en tidligere arne (kld. NR). Tilsyneladende er arnen anlagt på flade sten, som ses i østkanten af arnepladsen.

Der blev lagt et sydvendt snit i sydkanten af arnen NN og her fremkom en lerkop 8 cm høj og 8 cm i diameter og med afslået hank! Den var sat ned i en grubegravet under sydvesthjørnet af arnestedet. Randen på koppen rager netop op i lergulvet. Hvorvidt koppen er nedsat i forbindelse med anlæggelse af den ene eller den anden arne kan på nuværende tidspunkt ikke afgøres. Det kræver yderligere undersøgelser, som på nuværende tidspunkt ikke kan udføres (note 4).

Ca. 40 cm under arnepladen NN lå kraniet af et dyr, muligvis en hest, med velbevarede tænder. Kraniet lå gravet ned i det lyse undergrundssand direkte under koppen, og det må formodes, at begge fænomener er anbragt der af kultiske årsager (note 5).

Omkring arne NN blev konstateret flere stolpespor, hvoraf nogle sikkert er de tagbærende stolper. Arnesteder anlægges sædvanligvis midt mellem fire tagbærende stolper.

Arnen set fra syd. Det pilen peger på er lerkoppen, nedsat som husoffer. »Slangen« på arnen er en rod.

Som et kuriosum kan fortælles, at der tæt op til en større stolpe, i øvrigt med en forkullet rest bevaret, i husets sydvestlige hjørne blev fundet en lille intakt sekundært brændt lerkop liggende på siden, sikkert også et husoffer.

Hermed vil jeg slutte denne beretning om et meget spændende og velbevaret fund fra en lige så spændende tidsalder. Og endnu engang må man konstatere, at selvom en lokalitet i arkæologisk henseende tidligere et blevet dømt ødelagt, kan man ikke sætte sin lid til dette.

Det har før vist sig, at disse dødsdømte lokaliteter, fx. overpløjede gravhøje, har indeholdt særdeles gode fund.

Noter:

1. Lærer Andersen, Vester Alling (1896-1930) bemærkede i 1900, at der i bakkerne foruden en stor romersk gravplads, som han udgravede, varen stor boplads fra romersk jernalder.
2. Se KUML 1964, Myrthue, Esbjerg side 20, KUML 1966, Grønhedens Mark, Sæby, side 36, og Brøndsteds Danmarks Oldtid III side 133, Mariesminde, Thy.
3. Brøndsteds Danmarks Oldtid 111, Sesams Danmarkshistorie Jernalderen bild I. KUML 1959, Sjølborg, 1966, Grønhedens Mark, 1085. Nr. Fjandt og Overbygaard, Hikuin 2 1975, Overbygaard, Skalk 1963/3 byhøj i Thy, Nationalmuseets Arbejdsmark 1975 og Skalk 1976/1 om bopladsen i Hodde.
4. Kulturhistorisk Museum, Randers, overvejer at tage hele arnen NN op i præparat og anbringe den i den kommende nye stamudstilling.
5. Brøndsted: Danmarks Oldtid III side 127 og 133 om nedsættelse af små kar under arnen muligvis indeholdende ristet korn, et offer til vætterne, husets skærmende magter.